

LAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTO 22/2005 vp

Valtioneuvoston selvitys komission vihreästä kirjasta sovellettavasta lainsäädännöstä ja tuomioistuimen toimivallasta avioeroasioissa

Valtioneuvoston selvitys vihreästä kirjasta Perintö- ja testamenttioikeus

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on lähettänyt lakivaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten seuraavat kaksi valtioneuvoston selvitystä, jotka valiokunta on päättänyt käsitellä toistensa yhteydessä:

- valtioneuvoston selvitys komission vihreästä kirjasta sovellettavasta lainsäädännöstä ja tuomioistuimen toimivallasta avioeroasioissa (E 63/2005 vp), joka on lähetetty valiokuntaan 7 päivänä syyskuuta 2005,

- valtioneuvoston selvitys vihreästä kirjasta Perintö- ja testamenttioikeus (E 75/2005 vp), joka on lähetetty valiokuntaan 23 päivänä syyskuuta 2005.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Tuomo Antila ja lainsäädäntöneuvos Markku Helin, oikeusministeriö
- professori Eva Gottberg.

VALTIONEUVOSTON SELVITYKSET

Komission vihreät kirjat

E 63/2005 vp

Vihreän kirjan tarkoituksena on käynnistää laaja kuulemismenettely sovellettavasta lainsäädännöstä ja tuomioistuimen toimivallasta avioeroasioissa. Neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003 (ns. Bryssel IIa -asetus) sisältää säännökset muun muassa siitä, minkä jäsenvaltion tuomioistuimet ovat toimivaltaisia avioeroasiassa. Sen sijaan yhteisössä ei ole säännöksiä siitä, minkä jäsenvaltion lakia avioeroasiassa sovelletaan. Sov-

vellettava laki määräytyy siten kunkin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaan. Vihreässä kirjassa todetaan lainvalintaa koskevan yhteisölainsäädännön puuttumisen voivan aiheuttaa ongelmia kansainvälisissä avioerotilanteissa. Koska kansallisissa lainvalintasäännöissä on eroavaisuuksia, on usein vaikea ennakoida, minkä valtion lakia tietyssä tapauksessa sovelletaan. Lisäksi ongelmana pidetään sitä, että osapuolilla ei ole riittävää itsenäisyyttä ja että tulokset eivät ehkä vastaa kansalaisten oikeutettuja odotuksia.

E 75/2005 vp

Komissio pyrkii vihreän kirjan avulla käynnistämään laajan kuulemisprosessin, joka koskee lakimääräistä ja testamenttiin perustuvaa perimystä kansainvälisluonteisissa tapauksissa. Komission mukaan yhdenmukaisten sääntöjen laatiminen Euroopan unionin tasolla on välttämätöntä. Koska suuri osa perintöasioista on riidattomia, ei komission mukaan riitä, että yhteisö antaa lainsäädäntöä, joka koskee pelkästään perintöriidoissa toimivaltaisten tuomioistuinten nimeämistä ja niiden ratkaisujen tunnustamista ja täytäntöönpanoa, vaan on käsiteltävä myös muiden kuin oikeudenkäyntiasiakirjojen tunnustamista. Käytännöllisten ja hallinnollisten esteiden poistamiseksi on harkittava eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönottoa.

Lainvalintaa koskevien sääntöjen on komission mukaan oltava yleispäteviä. Niiden täytyy toisin sanoen komission mukaan koskea myös muita kuin puhtaasti yhteisön sisäisiä tilanteita.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto ei pidä erityisen tarpeellisena sitä, että avioeroasioissa sovellettavasta lainsäädännöstä annettaisiin yhteisölainsäädäntöä. Ongelmat, joita aiheutuu lainvalintasääntöjen eroavaisuuksista eri jäsenvaltioissa, ovat ainakin toistaiseksi olleet suhteellisen vähäisiä. Lainvalintasääntöjen yhdenmukaistaminen saattaisi aiheuttaa uudenlaisia ongelmia johtuen siitä, että avioeron saamisen edellytykset on useis-

sa EU:n jäsenvaltioissa säädetty selvästi tiukemmiksi kuin Suomen lain mukaan.

Valtioneuvosto suhtautuu alustavasti myönteisesti siihen, että tuomioistuimen toimivaltaa avioeroasioissa koskevaa yhteisösääntelyä tarkistettaisiin siten, että puolisoilla olisi rajoitettu mahdollisuus sopia, minkä jäsenvaltion tuomioistuimessa avioeroasia käsitellään.

Valtioneuvosto pitää kannatettavana perimystä ja testamenttia koskevien lainvalintasääntöjen yhdenmukaistamista yhteisössä. Valtioneuvosto pitää tarpeellisena myös sitä, että tässä yhteydessä säädetään kansainvälisestä toimivallasta perimystä ja testamenttia koskevissa asioissa sekä jäsenvaltiossa tällaisessa asiassa annetun ratkaisun tunnustamisesta muissa jäsenvaltioissa. Valtioneuvosto pitää hyödyllisenä myös eurooppalaista perintötodistusta, joka osoittaisi, ketkä ovat perillisiä ja jonka avulla kuolinpesän hoitaja voisi osoittaa valtuutensa pesänselvityksessä.

Valtioneuvosto katsoo, että säädettäessä perimyksen sovellettavasta laista perittävän kuolinhetkisen asuinpaikan laille tulisi antaa tärkeä merkitys. Asuinpaikkaliittymää olisi kuitenkin täydennettävä muilla liittymillä, jotta sovellettavaksi tulisi mahdollisimman usein sen valtion laki, johon perittävällä voidaan katsoa olleen läheisin yhteys. Perittävälle tulisi antaa oikeus tietyissä rajoissa määrätä perimyksen sovellettavasta laista.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Monikansalliset perheet lisääntyvät kaiken aikaa tämän päivän maailmassa. Perheen perustaminen on yleensä ongelmaton, mutta perheiden hajoaminen niin avioeron kuin kuoleman kautta aiheuttaa usein oikeudellisiakin ongelmia. Komission ehdotukset vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen unionitason lainsäädännöksi ovat viime vuosina painottuneet selkeästi turvallisuuden suojaamiseen liittyviin ky-

symyksiin. Nyt käsittelyssä olevissa vihreissä kirjoissa komissio selvittää ensimmäistä kertaa ongelmatilanteita, joihin unionin kansalaiset joutuvat avioero- tai perinnönjakotilanteissa yhteisten lainvalintasäännösten puuttuessa alalta. Valiokunta katsoo, että perhe- ja perintöoikeuteen liittyvät kysymykset edustavat selkeästi sellaista oikeuden alaa, jolla sääntelyn puuttuminen ei suoranaisesti vaikuta sisämarkkinoiden toimivuuteen, mutta joka voi aiheuttaa kohtuu-

tonta harmia yksilöille. Perheiden kansainvälisyydessä ja muuttaessa yhä enemmän maasta toiseen, ei useinkaan ajatella, että yksityiselämää koskettava lainsäädäntö voi vaihdella suurestikin maasta toiseen eikä sen valinnainen soveltaminen ole mahdollista nykyisten normien mukaan.

Valtioneuvosto on omassa kannanotossaan katsonut, että avioeroasioita koskevien lainvalintasääntöjen yhdenmukaistamiseen ei ole tarvetta. Ns. Bryssel IIa -asetus säätää toimivaltaisesta tuomioistuimesta avioeroasiassa, mutta sovellettavasta lainsäädännöstä ei ole yhteisiä säännöksiä, vaan sovellettava laki määräytyy kunkin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaan. Avioerolainsäädännön vaihtelut syyllisyysajatteluun perustuvan mallin ja pohjoismaisen avioeromallin välillä ovat suuria. Lakivaliokunta ei näe syytä ryhtyä suuria tunteita herättävän avioerolainsäädännön lainvalintasääntöjen yhdenmukaistamiseen, mutta pitää tärkeänä, että vihreässä kirjassa esille tulleisiin ongelmatilanteisiin löydetään ratkaisu esimerkiksi antamalla puolisoille mahdollisuus valita konkreettisessa vireillä pantavassa avioeroasiassa oikeuspaikaksi jäsenvaltio, johon puolisoilla on riittävä yhteys. Näin varmistettaisiin kansalaisten riittävä tietoisuus oikeudellisesta asemastaan ja oikeusvarmuus tuomioistuinkäsittelyssä ja vältettäisiin teennäinen forum shopping esi-

merkiksi avioeron nopeuttamiseksi. Valiokunta kannattaa myös Bryssel IIa -asetuksen toimivaltasääntöjen tarkentamista siltä osin kuin ne koskettavat Euroopan unionin ulkopuolella asuvia unionin kansalaisia.

Edellä esitetystä avioerolainsäädännöstä poiketen valtioneuvosto kannattaa perimystä ja testamenttia koskevien lainvalintasääntöjen yhdenmukaistamista. Perintö- ja testamenttioikeudessa kyse on pääosin varallisuus oikeudellisista kysymyksistä ja niihin liittyvien päätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta. Valiokunta uskoo, että selkeät toimivalta- ja tunnustamissäännökset voisivat poistaa monia nykyisiä ongelmia, mutta niiden hyväksyminen ei varmastikaan tule olemaan helppoa. Valiokunta kuitenkin painottaa, että perimystä ja testamenttia koskevien lainvalintasääntöjen yhdenmukaistamisessa tulee pyrkiä välttämään mahdollisia välillisiä vaikutuksia alan kansalliseen lainsäädäntöön. Valiokunta tukee myös Haagin ohjelmassa esille nostettua eurooppalaista perintötodistusta, jolla voitaisiin yksinkertaisella tavalla poistaa monia hallinnollisia ja käytännön esteitä.

Lausunto

Lausuntonaan lakivaliokunta ilmoittaa,

että valiokunta yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan.

LaVL 22/2005 vp — E 63/2005 vp, E 75/2005 vp

Helsingissä 11 päivänä marraskuuta 2005

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Tuija Brax /vihr	Tero Rönni /sd
jäs.	Esko Ahonen /kesk	Petri Salo /kok
	Leena Harkimo /kok	Pertti Salovaara /kesk
	Lasse Hautala /kesk	Minna Sirnö /vas
	Tatja Karvonen /kesk	Timo Soini /ps
	Petri Neittaanmäki /kesk	Astrid Thors /r
	Heli Paasio /sd	Marja Tiura /kok.
	Lyly Rajala /kok	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kirsi Pimiä.